

ZAMONAVIY JAMIYATDA TIL SIYOSATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY MEKANIZMLARI

Sayilova Muxabbat

Toshkent Davlat iqtisodiyot Universiteti qoshidagi
International Business akademik litseyi
sayilovamuxabbat@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy til siyosatining nazariy asoslari, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni hamda amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Til siyosati davlat boshqaruvi, ta'lim tizimi va ijtimoiy integratsiya jarayonlarida muhim omil sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, globallashuv sharoitida til siyosatini samarali amalga oshirish mexanizmlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: til siyosati, til rejalashtirish, ko'p tillilik, globallashuv, davlat tili, lingvistik siyosat.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы современной языковой политики, её роль в развитии общества, а также практические аспекты. Языковая политика рассматривается как важный фактор в государственном управлении, системе образования и процессах социальной интеграции. Также освещаются механизмы эффективной реализации языковой политики в условиях глобализации.

Ключевые слова: языковая политика, языковое планирование, многоязычие, глобализация, государственный язык, лингвистическая политика.

Abstract: This article analyzes the theoretical foundations of modern language policy, its role in societal development, and its practical aspects. Language policy is considered an important factor in public administration, the education system, and processes of social integration. The mechanisms for effective implementation of language policy in the context of globalization are also discussed.

Keywords: language policy, language planning, multilingualism, globalization, state language, linguistic policy.

Kirish

Zamonaviy jamiyatda til siyosati davlat siyosatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Til nafaqat aloqa vositasi, balki milliy o'zlik, madaniyat va ijtimoiy birdamlikni ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli, til siyosatini ilmiy asosda ishlab chiqish va uni amaliyotga joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi davrda tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, tilning funksional imkoniyatlari va uning jamiyatdagi mavqei yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy til siyosatini nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham chuqur o'rganish zarur.

Zamonaviy globallashuv va axborotlashuv jarayonlari jadallashib borayotgan hozirgi davrda til siyosati har qanday davlatning strategik rivojlanish yo'nalishlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Til – bu nafaqat muloqot vositasi, balki milliy tafakkur, madaniyat, tarixiy xotira va ijtimoiy ongning aks ettiruvchi muhim ijtimoiy hodisadir. Shu bois, til siyosatini shakllantirish va uni izchil amalga oshirish

davlat barqarorligi hamda jamiyat integratsiyasini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda til siyosati faqat bir tilni rivojlantirish bilan cheklanib qolmay, balki ko'p tillilikni qo'llab-quvvatlash, til huquqlarini himoya qilish, madaniy xilma-xillikni saqlash va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish kabi keng ko'lamli vazifalarni ham o'z ichiga oladi. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivoji natijasida tillarning raqamli makondagi o'rni va nufuzi tobora ortib bormoqda. Bu esa til siyosatini yangi sharoitlarga moslashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Shuningdek, zamonaviy til siyosati ijtimoiy tenglik va inklyuzivlik tamoyillari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Turli etnik guruhlar va millat vakillarining til huquqlarini ta'minlash, ularning ona tilida ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish demokratik jamiyatning muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Shu jihatdan qaraganda, til siyosati nafaqat lingvistik, balki siyosiy va ijtimoiy masala sifatida ham namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, zamonaviy til siyosatini shakllantirishda ilmiy asoslangan yondashuv, xususan, sotsiolingvistika, psixolingvistika va siyosatshunoslik fanlari yutuqlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Tilning jamiyatdagi funksional yuklamasi, uning ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi o'rni hamda kommunikativ samaradorligi ilmiy tadqiqotlar asosida aniqlanishi zarur.

Zamonaviy til siyosatini o'rganish va uni takomillashtirish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri bo'lib, u milliy taraqqiyot, ijtimoiy barqarorlik va global integratsiya jarayonlarida muhim o'rin egallaydi.

Zamonaviy til siyosatining nazariy asoslari:

Til siyosatining nazariy asoslari tilshunoslik, sotsiologiya, siyosatshunoslik va madaniyatshunoslik fanlari kesishmasida shakllanadi. Ushbu yo'nalishda quyidagi asosiy tushunchalar muhim o'rin tutadi:

1. Til rejalashtirish (language planning)

Til siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

- status rejalashtirish (tilning jamiyatdagi o'rni),
- korpus rejalashtirish (tilning ichki rivoji),
- o'rganish rejalashtirish (ta'lim tizimidagi o'rni).

2. Ko'p tillilik va til xilma-xilligi

Zamonaviy jamiyatlarda ko'p tillilik keng tarqalgan bo'lib, u ijtimoiy barqarorlik va madaniy boylikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, bu holat til siyosatini murakkablashtiradi va muvozanatli yondashuvni talab etadi.

3. Til va identifikatsiya

Til milliy identifikatsiyaning muhim elementi hisoblanadi. Davlat tilining rivoji milliy birlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy til siyosatining amaliy asoslari

Til siyosatining amaliy jihatlari uni hayotga tatbiq etish mexanizmlari bilan bog'liq. Quyidagi yo'nalishlar bu borada muhim hisoblanadi:

1. Ta'lim tizimida til siyosati

Ta'lim til siyosatini amalga oshirishning eng samarali vositalaridan biridir.

- davlat tilini o'qitish,
- xorijiy tillarni o'rgatish,
- ko'p tilli ta'lim tizimini rivojlantirish.

2. Qonunchilik asoslari

Til siyosati huquqiy jihatdan mustahkamlanishi zarur. Davlat tiliga oid qonunlar uning jamiyatdagi mavqeini belgilaydi va himoya qiladi.

3. Ommaviy axborot vositalari va raqamli makon

Zamonaviy axborot texnologiyalari til siyosatini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va OAV orqali tilning rivoji tezlashadi.

4. Partisipativ boshqaruv yondashuvi

Zamonaviy til siyosatida fuqarolarning ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi. Til siyosatini ishlab chiqishda jamoatchilik fikrini hisobga olish samaradorlikni oshiradi.

Globallashuv sharoitida til siyosati

Globallashuv til siyosatiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi:

- bir tomondan, xalqaro tillarning (masalan, ingliz tili) ahamiyati ortadi;
- ikkinchi tomondan, milliy tillarni saqlash va rivojlantirish zarurati kuchayadi.

Shu bois, zamonaviy til siyosati quyidagi tamoyillarga asoslanishi lozim:

- til muvozanatini saqlash,
- milliy manfaatlarni himoya qilish,
- global integratsiyani qo'llab-quvvatlash.

Xulosa

Zamonaviy til siyosati jamiyat taraqqiyotida muhim strategik ahamiyatga ega. Uning nazariy asoslarini chuqur o'rganish va amaliy mexanizmlarini samarali joriy etish orqali davlat va jamiyat rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin. Ayniqsa, ta'lim tizimi, qonunchilik va raqamli texnologiyalar bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Kelajakda til siyosatini yanada takomillashtirish uchun ilmiy tadqiqotlar, innovatsion yondashuvlar va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy jamiyatda til siyosatini shakllantirish va uni samarali amalga oshirish davlat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik hamda milliy o'zlikni saqlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Til siyosatining nazariy asoslarini chuqur o'rganish, xususan, til rejalashtirish, ko'p tillilik va lingvistik identifikatsiya masalalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish uning amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Amaliy jihatdan esa til siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirish ta'lim tizimi, qonunchilik bazasi, ommaviy axborot vositalari hamda raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, davlat tilining nufuzini oshirish bilan bir qatorda, boshqa tillarga hurmat va ularning rivojlanishiga sharoit yaratish muvozanatli til siyosatini ta'minlaydi.

Shuningdek, zamonaviy yondashuvlardan biri sifatida partisipativ boshqaruv mexanizmlarini joriy etish til siyosatining samaradorligini oshiradi. Ya'ni, tilga oid qarorlarni qabul qilish jarayonida jamoatchilik, mutaxassislar va turli ijtimoiy guruhlar ishtirokini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Globallashuv sharoitida esa til siyosati oldida yangi vazifalar yuzaga kelmoqda. Xususan, xalqaro tillarni o'rganish bilan birga milliy tillarni saqlash va rivojlantirish, ularni raqamli makonga moslashtirish, sun'iy intellekt va zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyalash dolzarb masalaga aylanmoqda.

Kelgusida til siyosatini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- til siyosatini ilmiy asosda rejalashtirish va monitoring qilish;

- innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida til ta'limini rivojlantirish;
- raqamli platformalarda milliy til resurslarini kengaytirish;
- xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy model bilan uyg'unlashtirish.

Umuman olganda, zamonaviy til siyosati ko'p qirrali va dinamik jarayon bo'lib, uning samaradorligi ilmiy yondashuv, amaliy mexanizmlar va ijtimoiy hamkorlik uyg'unligiga bog'liqdir.

REFERENCES:

1. Spolsky, B. *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
2. Cooper, R. L. *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
3. Fishman, J. A. *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters, 1991.
4. Kaplan, R. B., Baldauf, R. B. *Language Planning: From Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
5. Shohamy, E. *Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches*. London: Routledge, 2006.
6. O'zbekiston Respublikasi "Davlat tili haqida"gi Qonuni. – Toshkent, 1989 (yangi tahrirlari bilan).
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining til siyosati va davlat tilini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.
8. Crystal, D. *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
9. Phillipson, R. *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press, 1992.
10. Grin, F. *The Economics of Language Policy*. Princeton: Princeton University Press, 2016